

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертацията на **Лазар Г. Копринаров** на тема: “DII CONSENTES
ИЛИ ЗА СОЦИАЛНАТА И ПОЛИТИЧЕСКАТА ФИЛОСОФИЯ НА
ОРТЕГА-И-ГАСЕТ”

Рецензент: проф. **Иван Стефанов**, доктор на философските науки

Разглежданата дисертация за получаването на научната степен “Доктор на науките” е солиден научен труд в обем от 302 стандартни страници, от които 290 стр. са основен текст и 12 стр. са списък на цитираната и използвана литература. Дисертацията се състои от увод, четири глави и епилог. Формалните изисквания към подобен научен труд са точно изпълнени.

По-важното е сега, като рецензент, да изтъкна съдържателните характеристики на разглежданото изследване. Веднага искам да подчертая - става дума за дисертация, в литературно отношение, изпипана до последната страница и последователно осъществена на високо теоретично равнище. Лазар Копринаров отдавна се занимава с изследване на философското творчество на Хосе Ортега-и- Гасет. Тръгнал, като всички нас, от известните текстове по естетика на испанския автор, той най-напред се съсредоточи върху неговата концепция за културата и написа великолепна книга, която не знам защо и досега не е публикувана. След това авторът се задълбочи в изучаването на философията на испанския философ, дори преведе на български език някои негови статии и есета и ето сега ни представя внушителен текст за неговата социална и политическа философия. И този текст е написан с най-подробно познаване

на цялостното творчество на Ортега-и-Гасет. Но тук веднага искам да добавя и това, че Л. Копринаров познава много добре всичко съществено, публикувано досега на немски, английски, испански и руски език за най-големия и най-известния испански философ. Заслужава да се отбележат широките авторски познания, както относно съчиненията на Ортега-и-Гасет, така и по отношение на испанските и чуждите публикации за неговото творчество. В това отношение ерудицията на Лазар Копринаров не подлежи на никакво съмнение. Свидетелство за това е как той, в дисертацията, свободно цитира и твърде удачно критикува редица изследователи от различни страни.

Вече отбелязах, че разглежданата дисертация е на високо теоретично равнище. Това се дължи не само на внушенията, идващи от предмета на изследване, но и на формираната от автора специфична херменевтична стратегия – той се движи от текстове, върху конкретни теми, към разкриване на по-общата и по-дълбоката им философска основа и след това – отново има връщане към текстовете. За Лазар Копринаров творчеството на испанския мислител е един вид интелектуален айсберг, с много конкретна и много понятна видима страна и с много съществена и крайно завоалирана невидима, вътрешна и богата на теоретически инвенции част. В този смисъл в разглежданата дисертация не просто се излага една или друга концепция, а се проумява и разкрива цялостния теоретически смисъл и значение на философските текстове.

В дисертацията много точно се констатира, че зад многобройните теми, студии, статии и есета на Ортега-и-Гасет стои определено разбиране за смисъла и мисията на философията през XX век. За Лазар Копринаров испанският мислител не е един от много професионални философи, който точно съблюдава изискванията на академичния изследователски и експресивен стил, а нещо много по-рядко – философстващ диагностик на новото време със забележителен социологически и политически уклон,

неуморен откривател на нови свръхактуални теми и проблеми. Мисля, че от най-съществено значение за изследователския успех, постигнат в тази дисертация, е дълбокото убеждение на автора, че Хосе Ортега-и-Гасет е философ и едновременно с това политически ангажиран интелектуалец; той обаче не е едното наред с другото, а едното заедно с другото или поради другото. Или иначе казано – Хосе Ортега-и-Гасет е безспорно философ, но не е само и единствено човек на науката. Смятам за целесъобразно да препоръчам на автора на дисертацията, по-нататък в своята работа, да се спре по-подробно на въпроса: защо тъкмо в XX век се родиха значителни философи, които придобиха първоначалната си слава и популярност като забележителни интелектуалци на своето време и защо тъкмо Испания даде първа един от най-ярките примери в това отношение.

Пристъпвайки към разкриване на приносните моменти в дисертацията, трябва на първо място да изтъкна подробният анализ и очертаване на същността на социалната философия на Ортега-и-Гасет. Според Л. Копринаров тъкмо тя е най-общата и завоалирана основа за разработката на множеството конкретни сюжети и теми. Според вещо направеният анализ, човешките отношения за испанския философ се разполагат в диапазона между два полюса. Първият полюс, е този на персоналното и той включва в себе си отношенията “лице в лице”, непосредствените и непринудените взаимоотношения, действията с непосредствено индивидуално участие. Другият полюс, е този на социалното, където функционират наложените, анонимните, принудените отвън действия. Тези два полюса са естествено породени от самия жизнен човешки свят и поради това са тясно свързани, те взаимно се допълват и същевременно си противодействат: социалното прави възможно персоналното, а персоналното, от своя страна, винаги е включено, макар и на различни нива, в социалното. Съотношението между тези два полюса в различните сфери на жизнения свят е различно и оттук идва и следващата

оригинална изследователска задача за дисертанта – проследяването на съотношенията и зависимостите между двата полюса в различните сфери на човешката дейност.

Разгледана в такава перспектива, социалната философия на Ортега-и-Гасет се третира не като отделен сегмент на философското му учение, а като срез, пресичащ на практика всички негови теми. В цялата дисертация убедително е прокарана идеята, че изолираното разглеждане на отделни произведения или на политическите идеи на философа, без те да бъдат поставени в контекста на поддържащата ги основна доктрина, ги прави бедни и не особено задълбочени. На основата на тази своя съдържателна концепция, Л. Копринаров прави цялостно и задълбочено проучване на схващанията на испанския автор за конкретните прояви на социалното в сферата на езика, изкуството, историята, на неговите схващания за либерализма като “радикален възглед за живота”; за ролята на интелектуалеца в обществения и интелектуалния живот, за мястото на политиката в човешкия живот, за либералната модернизация на Испания. Същевременно дисертантът съпоставя идеите на Ортега-и-Гасет с такива европейски автори като Фройд, Шпенглер, Унамуно, Бурдийо и така разкрива тяхното богатство и значимост за нашето време.

Точно тук искам да изтъкна и своята неудовлетвореност от това, че радикалното ориентиране на Ортега-и-Гасет към социалното, като основен обяснителен принцип, е прието просто като свършен факт, а не е разгледано като съществен обрат в развитието на европейската философия. Вярно е, че в първата половина на XX век картината на философските течения е достатъчно плуралистична, но не е случайно и обстоятелството, че - наред с появата и развитието на социологията – бързо набира скорост и това течение, което днес определяме като социална философия. Искам да кажа, че придаването на ключово значение на понятието “социално”, от страна на Ортега-и-Гасет, не е просто и само щастливо хрумване, а много

по-дълбоко мотивирано от редица обективни обстоятелства и интелектуални нужди. И други са имали това хрумване. Дори самият Ортега-и-Гасет ще каже: “Съчиненията ми са по същността си и фактически обусловени от обстоятелствата”; но същевременно никакви обстоятелства не могат да го накарат да се откаже от социалното като базисен ориентир за неговите съчинения, посветени на най-различни актуални теми.

Широтата на авторския поглед върху творчеството на испанския философ личи и от добре осъществения стремеж да се анализира социалността не само в отделните области на жизнения свят на човека, но и в нейната историческа променливост. За да проследи тази променливост Ортега-и-Гасет използва три категории: вярванията като най-консервативния и слабо подвижен пласт на социалното, поколенията като средство за социална промяна и кризата като състояние на драматичен преход и радикална промяна на социалността. Тук анализът на дисертанта е проникновен и изчерпателен, той има съвсем актуално и евристично значение по отношение на нашата съвременност. Няма как да не ни впечатли, точно днес, ортегианското третиране на историята като драма с открит изход, като своеобразно пулсиране на социалността, която периодично преминава през дълбоки кризи. Смятам, че тълкуването на ортегианската доктрина за поколенията не само като наследник, но и като колективен субект на историческото обновяване, за смяната на поколенията като работен антропологичен механизъм на историята и същевременно направеното от дисертанта допълнение относно пропуснатият параметър “настояще - бъдеще” и разглеждането на поколенческите отношения, в посока към бъдещето, много сполучливо оползотворява и осъвременява фундаменталната идея на испанския философ. Очеркът за взаимоотношенията между поколенията може да се

разглежда като образец за аналитично изложение и актуализиране на текстове, вече станали класически.

Все пак намирам, че най-актуалната част от дисертацията са последните две глави, в които се разглежда как Ортега-и-Гасет се извява като философ в политиката. В дисертацията успешно се доказва тезата, че политическата философия на испанския мислител принадлежи към либералното движение на XX век; същевременно е добре обосновано, че неговия либерализъм не е просто въпрос на политически избор, а на философски позиции, открити и защитени в полето на метаполитиката. В тази част на дисертацията е направен впечатляващ днешен прочит на ортегианските теми и идеи: за бъдещето на Европа като ценностна общност, за индивидуалната свобода като висш критерий за оценяване на политическата практика, за същността на либерализма и неговата роля на коректив по отношение на политическата демокрация, за европейската модернизация на Испания. Съгласен съм с Л. Копринаров, че Ортега-и-Гасет развива много оригинален възглед за величието на Европа чрез интегрирането на “либералния дух” през VIII век в пространството на класическия свят, но мисля, че днес е необосновано да се отрича голямата роля на гръцката и римската цивилизация за формирането на съвременния европейски свят и едва ли трябва да се говори само за приноса на германските племена, които идват и се разполагат върху територията на Римската империя.

Авторефератът излага в синтетична форма богатото съдържание на разглежданата дисертация.

По темата на дисертацията са публикувани три монографични изследвания и шест статии, една от които на испански език.

Като обобщение ще кажа, че нито за минута не се съмнявам в приносното значение на тази дисертация. Тя е убедителен текст, който ни разкрива, че Ортега-и-Гасет не е философ от миналото, че най-значителна

част от неговите теми са теми и на нашето време. В този смисъл, съвсем точен е направеният извод от Л. Копринаров, че испанския философ е жив класик, който активно се включва във философските, културологическите и политическите диалози на нашето време. Посветена на известен, но все още слабо усвоен в нашата страна философ, тази дисертация ще ни подсказва да се заинтересоваме от цялостното му творчество и да се помъчим да разберем неговото актуално значение. Дори и за нашите професионални философи, цялостното творчество на Ортега-и-Гасет остава все още продуктивно непрочетено. Направеният в разглежданата дисертацията нов прочит на неговото творчество, като актуална социална и политическа философия, може да се разглежда и като принос, който надхвърля редица съществуващи интерпретации, предложени от международното интелектуално ортегианско общество, на което самият Л. Копринаров е редовен и много активен член.

Като имам предвид актуалната проблемност и новаторска същност на разглеждания научен труд, като отчитам неговото самостоятелно значение в днешната доста изобилна в света литература, посветена на ортегианската философия, убедено препоръчвам на уважаемото Научно жури да присъди научната степен “доктор на науките” на Лазар Георгиев Копринаров.

17.12. 2011 г.

София

Рецензент:

Проф. д.ф.н. Иван Стефанов